

Древаль Юрій Дмитрович,

д. держ. упр., проф.,

професор кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки,

Національний університет цивільного захисту України,

м. Харків

ORCID 0000-0002-7347-9433;

Кузнецов Андрій Олегович,

к. держ. упр., доц.,

начальник відділу координації наукової роботи і докторантури,

Харківський регіональний інститут державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України,

м. Харків

ORCID 0000-0002-2951-4473;

Заїка Світлана Олександрівна,

к. е. н., доц., проректор з науково-педагогічної роботи,

Харківський національний технічний університет сільського господарства

імені Петра Василенка,

м. Харків

ORCID 0000-0001-8132-7643

УДК 35.1:316.422:321.7

doi: 10.34213/ap.20.01.19

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ПОЛІТИЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Проаналізовано питання залежності політичної модернізації від соціокультурного розвитку. Відзначено, що у даному разі мова має йти про складне переплетіння та гармонію обох складових суспільного розвитку. Обґрунтовано положення про те, що культура є одним з найбільш важливих регуляторів суспільного життя. Відтак і соціальні інститути, політика та норми тією чи іншою мірою відображають цінності культури. Вказано, що надійною основою успішної модернізації мають бути системні зрушення у найбільш важливих сферах суспільних та соціокультурних відносин. Формулюється висновок про те, що до успіху мають привести системні зрушення у всіх сферах суспільних та соціокультурних відносин (з обов'язковим урахуванням того достеменного факту, що процес вдосконалення соціокультурних відносин має відбуватися поступово і що культурні ідентичності відображають багатовіковий уклад життя народів, який не може бути реформований у звичному розумінні цього слова).

Ключові слова: модернізація, політична модернізація, демократизація, культура, цінності культури.

Постановка проблеми. Термін “модернізація” широко вживається в усіх науках соціогуманітарного профілю і з повним на це правом може вважатися загальнонауковим. Він охоплює широке коло соціокультурних та соціально-політичних аспектів, поєднуючи їх тяжінням до політико-правового вдосконалення та розвитку. Зміст політичної модернізації складають якісні зміни в політичних системах “традиційних” чи колишніх недемократичних суспільств. Причому, як правило, йдеться про наближення таких суспільств до певного зразка у вигляді розвинених демократичних країн та регіонів.

Актуальність обраної проблематики дослідження підтверджується необхідністю не лише обґрунтування теоретичних основ політичної модернізації українського суспільства, але і знаходження елементів соціокультурної матриці сучасної української нації виходячи з наявних політичних викликів і реалій. Цікавою з цієї точки зору є фабула щодо становлення і розвитку націй, сформульована Ентоні Д. Смітом. Розглядаючи політичну модернізацію

© Древаль Ю. Д., Кузнецов А. О., Заїка С. О., 2020

крізь призму становлення і розвитку націй, вчений приходиться до висновку, що будь-яка нація формувалась еволюційно крізь проходження тріади “ієрархія – заповіт – республіка”. Причому такі соціальні протоформи сучасних націй, як ієрархія і заповіт нікуди не зникли, а залишились у вигляді секуляризованих норм суспільно-політичного життя. Пережитки ієрархічних елементів, – стверджує вчений, – ми бачимо, наприклад, не тільки в британській монархії, бо й такі республіки, як США, Ізраїль і Франція, пронизані міфами й поглядами, які походять від попередніх, заснованих на заповіті, націй і націоналізмів, і тому кожне покоління спільноти постає перед альтернативними етноісторіями і національними долями. Хоч у лоні національних спільнот різні культурні традиції можуть породити ідеологічний конфлікт, їхнє суперництво і синтез можуть ще й посилити національну відомість і зміцнити структуру нації [1, с. 15]. Відтак, говорити про політичну модернізацію суспільства неможна без врахування соціокультурних основ, які лежать в основі української нації, слугують історичним фактором державного суверенітету й політичної ідентичності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процес зародження теорії модернізації у лонах соціогуманітарних наук має низку історичних інтерпретацій. Деякі вчені (Дж. Брейї, Е. Гоббс, Е. Генер, В. Коннор та ін.) вважають, що історичною точкою відліку теорії модернізації варто вважати часи Французької та Американської революцій, адже саме відтоді ми отримали виборче право, громадянські права та державний суверенітет, за думкою інших вчених – теорія модернізації описує процес переходу від традиційного аграрного суспільства до індустріального (О. Конт, Г. Спенсер, К. Маркс, М. Вебер, Е. Дюркгейм, Ф. Тенніс та ін.), при цьому поділяючи його на два типи – “первинна” і “вторинна” модернізації. Так, первинна модернізація відбувалась за часів перших промислових революцій, а під її другим типом розуміють процес формування індустріальних суспільств в країнах третього світу.

Варто звернути увагу і на той факт, що наукова дискусія навколо теорії модернізації набуває додаткової актуальності у 50–60-х роках ХХ ст. під впливом робіт Т. Парсонса і Р. Мертона, у подальші була розвинута М. Леві, С. Ліпсетом, Ф. Ріггсом, Д. Елтером, Р. Вартом, Е. Хагеном, С. Хантінгтоном, Ш. Ейзенштадтом та деякими іншими дослідниками. Вони зосередили власні дослідження на поясненні тих причин, які спонукали перехід відсталих традиційних країн до сучасного (індустріального і демократичного) суспільства. Тогочасні вчені з’ясовували особливості суспільного розвитку нового та новітнього часів, а також аналізували широкий спектр зрушень у політичних системах різних країн.

Увага до зазначеної проблематики значно посилилася в 1990-х роках, що першочергово пов’язується зі спробами колишніх авторитарних країн наблизитися до стандартів демократичного врядування. Це, у свою чергу, спонукало й часткову зміну предмету та змісту досліджень. Як слушно зазначає П. Штомпка, “класичні теорії модернізації зосередили свою увагу на контрасті між “першим” і “третім” світами, а теорія конвергенції, як і нещодавно створені теорії посткомуністичного переходу, головною темою аналізу вибрали розрив між “першим” і “другим” світами” [2, с. 171].

У розрізі ж проблематики даного дослідження найперше на увагу заслуговують концепція “сучасної світ-системи” (І. Валерстайна), теорія різних шляхів розвитку (В. Цапф, Г. Еспінг-Андерсон), багатолінійна модель модернізації (Р. Робертсон, У. Бек, К. Мюллер), “кризовий синдром модернізації”

(В. Горбатенко), акторна модель модернізації (Т. Пірайнен), “органічна модернізація” (С. Блек, Ш. Ейзенштадт, А Турен) та неомодернізація (С. Чодак, Е. Тирик’ян).

Сьогодні актуальними видаються і напрацювання І. Денисенко, яка узагальнює теоретичну спадщину модернізації, чітко розрізняючи зміст “первинної” та “вторинної” модернізації, а також систематизуючи “етапи”, “періоди” та “фази” інтерпретацій проблемного поля модернізації [3, с. 200–202]. Заслугує на увагу і висловлювання М. Михальченка, що модернізація дійсно є незавершеним проектом і проектом, що ніколи не завершується в глобальному вимірі [4, с. 19]. Непересічне значення для окресленої проблематики мають і висновки авторів колективної монографії під назвою “Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні”: “На прикладі України світ мав можливість вкотре пересвідчитися: універсалії культури іноді стають безсилими перед наступом новітнього варварства [5, с. 10].

Водночас виразно спостерігається і тенденція, згідно з якою дослідницький предмет з окресленої проблематики обмежується аналізом та систематизацією праць корифеїв теорії модернізації (погодимось, у такому разі доволі складно сформулювати та обґрунтувати авторський аспект наукової новизни). Натомість недостатньо уваги приділяється конкретним аспектам реформування політичних систем, зокрема складовим сучасної суспільної модернізації та актуалізації праць теоретиків, які знайшли широке визнання у світі.

Метою статті, з урахуванням наведених аргументів, визначено теоретичне обґрунтування взаємозв’язку між політичною модернізацією та соціокультурним розвитком, доведення необхідності детального вивчення історичних, етнічних, конфесійних та економічних передумов сучасної політичної модернізації.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні політична модернізація зазвичай сприймається як цілеспрямований процес переходу від традиційного (командного, доіндустріального, незахідного) до сучасного (змагального, індустріально-постіндустріального) суспільства. Деякі дослідники виводять й більш конкретні формулювання, які, як уже доводилося нами в попередніх дослідженнях, з деякою мірою умовності можна охарактеризувати відповідно до “вузького” та “широкого” тлумачення [6, с. 90]. У традиційному, так званому “західно-центристському контексті” (вузьке тлумачення), політична модернізація характеризується як процес наближення до конкретного зразка – стабільних і економічно розвинених країн Заходу. Такому тлумаченню, окрім безумовних переваг (чітке формулювання перспектив розвитку, привабливість кінцевої мети тощо), властиві й деякі негативні риси. Це, зокрема, наперед задані однотипність чи жорстка “запрограмованість” суспільного розвитку країн, що сприймають нові правила суспільного життя. До того ж, абсолютно неперспективним виглядає механічне копіювання західних моделей (“вестернізація”). М. Мендрас, наприклад, при аналізі процесів модернізації у східноєвропейських країнах наголошує на тому, що “запозичення західних інститутів та обов’язкові посилання керівників на демократію ніякою мірою не можуть вважатися гарантією нормального демократичного функціонування” [7, с. 192]. Окрім того, властива такій еволюції стратегія “навздогінного розвитку” на значний проміжок часу консервує елементи неповноцінності та другорядності перехідних суспільств. Також маємо враховувати і той факт, що у будь-якій новій соціальній моделі зберігаються ознаки культурної/історичної ідентичності, як однієї із тривких основ соціально-політичної солідар-

ності протягом усієї історії становлення і розвитку нації. *Навіть* *нині* немає жодних ознак невіювання етичного фактору, яке пророкували багато вчених-представників неоліберальної школи. Поширена глобалізація та розгалужена трудова міграція не розірвали культурні та етнічні зв'язки між окремими націями, а отже сучасному світові більш притаманна соціокультурна різноманітність та мультикультуралізм, ніж соціальна уніфікація. Відтак, сприйняття політичної модернізації крізь призму лише демократичного транзиту видається помилковим, адже ми навмисно загладжуємо і уніфікуємо низку культурно-історичних та ментальних факторів, від прояву яких здебільшого і залежатиме вектор суспільного поступу.

“Широке” ж тлумачення політичної модернізації як загальноцивілізаційних зрушень із застосуванням сукупних зусиль для досягнення більш високих бажаних стандартів – *визнається надмірною абстракцією* (є надміру узагальненим та навіть відірваним від складних суспільних та соціокультурних реалій). Як стверджує В. Цапф, “модернізація у широкому смислі – це пошук з невідомим результатом” [8, с. 18]. На наш погляд, широке розуміння процесу політичної модернізації варто розглядати лише як задалегідь завдану систему суспільно-політичних координат із можливими варіаціями і альтернативами. Зокрема, у країнах з розвиненими демократичними традиціями сьогодні ніхто не буде ставити під сумнів принцип верховенства права, на офіційному рівні нехтувати громадянськими правами і свободами людини й громадянина, заперечувати необхідність застосування принципу поділу влад та формування представницької влади шляхом прямого волевиявлення громадян. Проте, застосування або реалізація цих непохитних демократичних традицій може мати різні варіанти свого втілення в залежності від культурно-політичних особливостей тієї або іншої нації/країни.

Невипадково, окреслені вище підходи й стали підставою для критичних висловів на тему політичної модернізації в цілому, як такої, що не може бути застосованою в якості конкретного операційного засобу для аналізу суспільного розвитку. Деякі вчені (зокрема, Е. Аллард) взагалі наполягають на тому, що концепція модернізації може бути важливою лише в якості загальної основи досліджень розвитку постсоціалістичних країн, яка може навіть заважати дослідникові вивчати якісь конкретні інститути чи процеси (зокрема, інститут політичних партій) [9, с. 60, 64]. Зазначені аргументи спонукають дослідників до опрацювання більш ефективної та придатної для використання формули політичної модернізації. Методологічною основою для подальших дослідницьких пошуків у цьому напрямі має вважати праця Р. Інглехарта під назвою “Модернізація та постмодернізація: культурні, економічні та політичні зміни в 43 суспільствах”. Автор аналізує системні зрушення в політичних системах декількох десятків країн і стверджує, що теорія модернізації вважається “потужним засобом заглянути в майбутнє індустріального суспільства” [10, с. 143].

На увагу також заслуговує концепт “сучасності”, адже наближення до такого темпорального стану якраз і є стратегічною основою будь-яких модернізаційних процесів. У буквальному розумінні сучасністю є будь-який теперішній стан, що настає після попередніх (вчорашніх) подій. Проте беззаперечним видається те, що сучасне суспільство має базуватися на системних зрушеннях, властивих передовим чи умовно “цивілізованим” суспільствам (у такому контексті найперше на увагу заслуговують досягнення в соціально-економічній сфері, і на цій основі розвиненість атрибутів політичної системи суспільства: конституціоналізму, розподілу гілок влади, інституцій грома-

дянського суспільства, а також повноцінного захисту прав і свобод людини). Причому, не залишаються осторонь від процесів модернізації і найбільш розвинені країни, які нарівні з іншими країнами світової спільноти також вирішують численні проблеми вдосконалення та розвитку.

Більшість дослідників схильні вважати, що в європейському контексті сучасність охоплює період від XVI до XVIII ст. Якраз у цей час сформувалися та поступово розвивалися ідеї національного держави як основи державного владарювання та конституціоналізму (на протигагу ієрархічним загалом деспотичним імперіям, князівства чи окремими містам-державам). Це був період, за словами Ш. Ейзенштадта та В. Шлюхтера, упродовж якого територіальні держави стали головними двигунами процесів ресурсної мобілізації та конструювання колективних ідентичностей” [11, с. 189].

Водночас сучасні дослідники все частіше звертають увагу на те, що світ занадто різноманітний для приведення окремих соціумів до якогось єдиного зразка і що не може бути спільної для всіх сучасності. Основу таких різноманітностей якраз і складають культурні традиції та соціокультурні ідентичності. У глибинних пластах національної культури знаходяться як основоположні чинники успішності суспільно-політичної модернізації, так і недоліки на шляхах “вестернізації” чи “навздогінної модернізації”.

На наше *глибоке* переконання, уточнення змісту сучасної політичної модернізації також значною мірою залежить від з’ясування суті та особливостей концепту демократичного переходу (“демократичного транзиту”), зокрема, міри його узгодженості з політичною модернізацією. І в цьому контексті виразно спостерігаються два основні підходи. Так, існує традиція розглядати перехід від авторитаризму до демократії в якості елементу та стадії процесу модернізації. Натомість деякі дослідники наполягають на необхідності жорсткого тематичного розмежування понять “модернізація” та “транзитологія”, а також суспільно-політичних явищ, що вони відображають. Л. Сморгунов, наприклад, при цьому апелює до того, що більшість “перехідних” країн не підпадає під категорію “традиційних країн з низьким рівнем індустріального розвитку, архаїчною соціальною структурою, неграмотністю населення тощо” [12, с. 185].

Але ж наведені вище тлумачення модернізації, які ґрунтуються на якісних показниках реформування суспільних відносин, свідчать про логічно-структурну недовершеність зазначеного силогізму. Власне, і в процесі опрацювання конкретних модернізаційних проектів дослідники намагаються уникати дихотомічних зіставлень традиції та сучасності, натомість концентруючи увагу на раціональних аспектах реформування суспільних відносин [13].

У якості ж перспективних моделей транзитивних суспільств поряд з іншими все частіше розглядаються якраз і культурологічні теорії. За оцінкою В. Меркель, наприклад, “глибоко вкорінені релігійно-культурні традиції мають особливе значення для аналізу передумов і перешкод успішної демократизації, оскільки вони не піддаються короткостроковим, свідомо проведеним змінам, як, наприклад, політичні інститути (інституційна інженерія) або громадські структури (соціальна інженерія)” [14, с. 69].

Відтак очевидним є те, що в теорії модернізації мають гармонійно поєднуватися соціально-економічні детермінанти, відповідні зрушення у сфері культури та власне демократизація в рамках єдиного процесу людського розвитку (human development). Природно, що в річищі концепцій сталого розвитку основою масштабних перетворень у будь-яких сферах суспільних відносин має знаходитися соціально-економічна детермінанта. Водночас,

як слушно стверджують О. Рафальський та З. Симчук, “модернізоване суспільство відрізняється від традиційного високим рівнем громадянської культури населення...” [15, с. 46]. Проте, очевидно, повноцінне ствердження демократичних інститутів та практик має ґрунтуватися на зрушеннях у суспільній свідомості та ціннісних уподобань широких верств населення. Такі верстви загалом не можуть бути зараховані до “когорти свідомих громадян”, але в кінцевому рахунку якраз вони здійснюють визначальний вплив на закріплення здобутків політичних еліт та на обрання курсу стратегічного розвитку країни.

У даному разі має йтися про складне переплетіння та гармонію складових процесу модернізації. Цю ідею лаконічно і водночас досить чітко сформулювали Р. Інґхарт та К. Ветцель, наполягаючи на наступному: 1) соціально-економічний розвиток створює все більш сприятливі умови існування людей; 2) ці умови, в свою чергу, забезпечують поширення масових цінностей самовираження, надаючи пріоритетне значення свободі особистості і свободі вибору; 3) ці цінності мобілізують соціальні сили, що виступають за встановлення демократичного ладу, якщо він ще не існує, і за збереження і поглиблення демократії там, де вона вже побудована [16, с. 253–254].

Варто також зазначити, що традиція наукового дослідження культури як складного соціального та антропологічного явища нараховує вже декілька десятиліть, а кількість визначень даного феномену наближається до чотирьох сотень. Наприклад, А. Моль ще в 1970-х роках відзначав ту обставину, що неможливо надати “замкнуте” визначення культури, адже це могло б лише збільшити і без цього значну кількість наявних визначень (за його підрахунками, вже на той час нараховувалося понад 250 таких визначень [17, с. 35]). Сучасний вчений Л. Анолі в унісон наведеному підкреслює: “Якщо концепт культури – ключовий для існування людини (без культури сьогодні людина просто не зможе вижити), і якщо культура надає форму і смисл людині, де б вона не знаходилася, його важко приборкати та заключити в єдину узгоджену теоретичну мережу” [18, с. 13].

Якщо ж не враховувати деякі теоретичні розбіжності у трактуванні культури, то стає очевидним, що власне культура можлива тільки в рамках суспільного життя, реальної історії суспільства. Водночас беззаперечним є і те, що культура має відноситися до одного з важливих регуляторів суспільного життя. Відтак і соціальні інститути, політика, норми та повсякденне життя відображають наявні цінності культури. Причому, у такому разі має йтися не лише про пряму рефлексію, але й про вплив культури на формування порядку денного подальших суспільних змін.

Як вважає П. Штомпка, у зв’язку з неоднозначним відношенням до місця культури у процесі суспільного розвитку можливими є два альтернативних сценарії подальших подій: один – порочне коло руйнування культури, інший – добровільне коло культурної реконструкції [19, с. 16].

Власне, і політики мають усвідомити власну високу місію щодо підтримання та розвитку культури. Як слушно зазначає Т. Іглтон, який є знаним британським літературознавцем, “підняти культуру над політикою, бути спочатку людьми, а потім громадянами означає, що політика повинна діяти на більш глибокому етичному рівні, користуючись ресурсами Bildung і формуючи з індивідів добре вихованих і відповідальних громадян” [20, с. 16].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відтак, саме соціокультурна складова є чи не найбільш важливими чинником сучасної суспільної та політичної модернізації. На цих шляхах не досягають успіху ті рефор-

матори, які дбають лише про запозичення відомих сценаріїв розвитку та про вдосконалення політичних інститутів (навздогінна модернізація). Натомість, до успіху мають привести системні зрушення у всіх сферах суспільних та соціокультурних відносин (з обов'язковим урахуванням того достеменного факту, що процес вдосконалення соціокультурних відносин має відбуватися поступово і що культурні ідентичності відображають багатовіковий уклад життя народів, який не може бути реформований у звичному розумінні цього слова).

У якості ж теоретичної основи для продовження наукових пошуків з окресленої проблематики можна висловити припущення, що органічною модернізацією є цілеспрямований та комплексний розвиток суспільних відносин у заданому напрямові, який ґрунтується на гармонійному поєднанні економічних, політичних та соціокультурних факторів (під таке визначення мають підпадати не лише відповідні процеси в країнах, які провели “первинну” чи “піонерську” модернізацію, але й деякі країни так званіх “другого” та “третього” ешелонів).

Список використаних джерел

1. Ентоні Дж. Сміт. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт, республіка. Київ : Темпора, 2009. 312 с.
2. Штомпка П. Социология социальных изменений / пер. с англ. А. С. Дмитриева. Москва : Аспект Пресс, 1996. 416 с.
3. Денисенко И. Д. Проблемное поле модернизации в контексте современного научного дискурса. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2013. № 3. С. 200–203.
4. Михальченко М. Політична реальність в Україні: трансформація, модернізація, революція? *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ, 2005. Вип. 7. С. 18–27.
5. Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні / ред. кол. О. Рафальський (голова), В. Войналович, Л. Нагорна. Київ : ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2017. 512 с.
6. Древаль Ю. Д. Пізнавальна цінність теорії політичної модернізації. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса*. 2011. Вип. 6. С. 88–96.
7. Мендрас М. Взгляд с Запада и российское восприятие : два понимания ситуации / пер. с фр. А. Ковалева. *Конституционное право: восточноевропейское обозрение*. 2003. № 4. С. 191–196.
8. Цаф В. Теория модернизации и различие путей общественного развития. *СОЦИС*. 1998. № 8. С. 14–25.
9. Аллард Э. Сомнительные достоинства концепции модернизации / пер. с англ. Н. В. Романовского. *СОЦИС*. 2002. № 9. С. 60–66.
10. Inglehart R. *Modernization and Postmodernization : Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton ; New York : Princeton Univ. Press, 1997. 453 p.
11. Эйзенштадт Ш., Шлюхтер В. The west & the rest: траектории запада в мировой истории. *ОЙКУМЕНА. Альманах сравнительных исследований политических институтов, социально-экономических систем и цивилизаций*. Харьков, 2003. Вып. 1. С. 189–202.
12. Сморгун Л. В. Современная сравнительная политология : учебник. Москва : РОССПЭН, 2002. 472 с.
13. Романов П. В., Ярская-Смирнова Е. Р. Прикладная антропология. Социокультурная антропология: история, теория, методология: энциклопедический словарь / под ред. Ю. М. езника. Москва : Академический проект ; Культура ; Константа, 2012. С. 540–551.
14. Меркель В. Теории трансформации. Структура или актор, система или действие? *Повороты истории. Постсоциалистические трансформации глазами немецких исследователей : в 2 т. Т. 1: Постсоциалистические трансформации: теоретические подходы* / ред.-сост. Петра Штыков, Симона Шваниц ; науч. ред. В. Гельман ; пер. с нем. Е. Белокурова и др. Санкт-Петербург ; Москва ; Берлин : Летний Сад ; Berliner Debatte Wissensschafteverlag, 2003. С. 55–89.

15. Рафальський О. О., Самчук З. Ф. Цивілізаційні перехрестя сучасного суспільства. Київ : ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 688 с.
16. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития. Москва : Новое издательство, 2011. 464 с.
17. Моль Р. Социодинамика культуры / пер. с фр. Москва : Прогресс, 1973. 406 с.
18. Анолли Л. Психология культуры / пер. с итал. Харьков : Гуманитарный Центр, 2016. 480 с.
19. Штомпка П. Социальное изменение как травма (статья первая) / пер. с англ. А. Ю. Моисеевой, Н. В. Романовского. *СОЦИС*. 2001. № 1. С. 6–16.
20. Иглтон Т. Идея культуры / пер. с англ. И. Кушнарева; под науч. ред. А. Смирнова. Москва : Изд. дом Высшей школы экономики, 2019. 192 с. (Исследования культуры).

Dreval Y. D.,

Doctor in Public Administration, Professor, Professor of Labor Protection and Technogenic and Ecological Safety Department, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv
OCRID 0000-0002-7347-9433;

Kuznetsov A. O.,

PhD in Public Administration, Associate Professor, Head of the Coordination Department of Scientific Work and Doctoral Studies,
KRI NAPA, Kharkiv
OCRID 0000-0002-2951-4473;

Zaika S. O.,

PhD Economics, Associate Professor,
Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work,
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture, Kharkiv
ORCID 0000-0001-8132-7643

SOCIO-CULTURAL ASPECTS OF POLITICAL MODERNIZATION

The question of the dependence of political modernization on socio-cultural development is analyzed. It is noted that in this case it is a question of complex interplay and harmony of both components of social development. It is additionally substantiated that culture is one of the most important regulators of public life. Therefore, social institutions, policies and norms in one way or another reflect the values of culture. It has been stated that systematic shifts in the most important spheres of social and socio-cultural relations should be a reliable basis for successful modernization. It is concluded that systemic shifts in all spheres of social and socio-cultural relations must be successful (with due regard for the pre-existing fact that the process of improving socio-cultural relations must take place gradually and that cultural identities reflect the centuries-old way of life of peoples who cannot be reformed in the usual sense of the word).

Keywords: modernization, political modernization, democratization, culture, values of culture.

References

1. Entoni, Dzh. Smit. (2009). Kulturni osnovi nacij. Iyerarhiya, zapovit, respublika. Naukove vidannya [The cultural foundations of nations. Hierarchy, covenant, republic. Scientific edition.]. Kyiv: Tempora [in Ukrainian].
2. Shtompka, P. (1996). Sociologiya socialnyh izmenenij [Sociology of Social Change]. Moscow: Aspect Press [in Russian].
3. Denisenko, I.D. (2013). Problemnoe pole modernizacii v kontekste sovremennogo nauchnogo diskursa [The problem field of modernization in the context of modern scientific discourse]. *Bulletin of the National Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise. Sery: Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology*, 3, 200–203 [in Russian].
4. Mihalchenko, M. (2005). Politichna realnist v Ukrayini: transformaciya, modernizaciya, revolyuciya? [Political Reality in Ukraine: Transformation, Modernization, Revolution?]. *Contemporary Ukrainian politics. Politicians and political scientists about her, issue 7*, 18–27 [in Ukrainian].
5. Etnopolitichnij kontekst sociokulturnih transformacij u suchasnij Ukrayini [Ethnopolitical Context of Sociocultural Transformations in Contemporary Ukraine. (2017). O. Rafalskij, V. Vojnalovich, L. Nagorna (Eds.). Kiev: IPIEND them. IF Kuras, NAS of Ukraine [in Ukrainian].

6. Dreval, Yu.D. (2011). Piznavalna cinnist teoriyi politichnoyi modernizaciyi [Cognitive value of the theory of political modernization]. *Scientific Notes of the Institute of Political and Ethnic Studies IF Kuras, issue 6, 88–96.*
7. Mendras, M. (2003). Vzglyad s Zapada i rossijskoe vospriyatie: dva ponimaniya situacii [A look from the West and Russian perception: two understandings of the situation]. *Constitutional Law: Eastern European Review, 4, 191–196* [in Russian].
8. Capf, V. (1998). Teoriya modernizacii i razlichie putej obshestvennogo razvitiya [Theory of modernization and the difference in the ways of social development]. *SOCIS, 8, 14–25* [in Russian].
9. Allard, E. (2002). Somnitelnye dostoinstva koncepcii modernizacii [The dubious merits of the modernization concept]. *SOCIS, 9, 60–66* [in Russian].
10. Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies.* Princeton: New York: Princeton Univ. Press.
11. Ejzenshtadt, Sh., Shlyuhter, V. (2003). The west & the rest: traektorii zapada v mirovoj istorii [The west & the rest: Western trajectories in world history]. *OKUKUMENA. Almanac of comparative studies of political institutions, socio-economic systems and civilizations, 1, 189–202* [in Russian].
12. Smorgunov, L.V. (2002). *Sovremennaya sravnitel'naya politologiya* [Modern comparative political science]. Moscow: ROSSPEN [in Russian].
13. Romanov, P.V., Yarskaya-Smirnova. E.R. (2012). *Prikladnaya antropologiya* [Applied Anthropology]. *Sociocultural anthropology: history, theory, methodology: encyclopedic dictionary.* Yu.M. Reznik (Ed.). Moscow: Academic project; Culture Constant, 540–551 [in Russian].
14. Merkel, V. (2003). Teorii transformacii. Struktura ili aktor, sistema ili dejstvie? *Povoroty istorii. Postsocialisticheskie transformacii glazami nemeckih issledovatelej: V. 2 t. T. 1: Postsocialisticheskie transformacii: teoreticheskie podhody* [Theories of Transformation. Structure or actor, system or action? The twists and turns of history. Post-socialist transformations through the eyes of German researchers. (Vols. 1–2; Vol. 1): Post-socialist transformations: theoretical approaches, 55–89. P. Shtykov, S. Shvanits, V. Gelman (Eds.). St. Petersburg; Moscow; Berlin: Summer Garden; Berliner Debatte Wissenschafterverlag [in Russian].
15. Rafalskij, O.O., Samchuk, Z.F. (2018). *Civilizacijni perehrestya suchasnogo suspilstva* [Civilizations crossroads of modern society.]. Kiev: IPIEND them. IF Kuras, NAS of Ukraine [in Ukrainian].
16. Inglehart, R., Velcel, K. (2011). *Modernizaciya, kulturnye izmeneniya i demokratiya: Posledovatelnost chelovecheskogo razvitiya* [Modernization, Cultural Change, and Democracy: A Consistency of Human Development]. Moscow: New Publishing House [in Russian].
17. Mol, R. (1973). *Sociodinamika kultury* [Sociodynamics of culture]. Moscow: Progress [in Russian].
18. Anolli, L. (2016). *Psihologiya kultury* [Psychology of culture]. Kharkov: Publishing House of the Humanitarian Center [in Russian].
19. Shtompka, P. (2001). *Socialnoe izmenenie kak travma (statya pervaya)* [Social change as trauma (article one)]. *SOCIS, 1, 6–16* [in Russian].
20. Iglton, T. (2019). *Ideya kultury* [The idea of culture]. A. Smirnov (Ed.). Moscow: Publishing House of the Higher School of Economics [in Russian].

Надійшла до редколегії 12.02.2020 р.